

Lausunto selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista

VN/1463/2025

Nuorisoasuntoliitto NAL ry

Nuorisoasuntoliitto NAL ry kiittää mahdollisuudesta lausua selvityksestä.

- NALin keskeiset huomiot selvityksestä ja avustusjärjestelmän uudistamisesta
Järjestöt ovat odottaneet linjauksia vuosien 2026-27 leikkauksiin. NAL toivoo, että prosessi STEA-avustusten leikkausten kohdentumisesta etenee rivakasti. Toivomme, että prosessi etenee yhdessä järjestöjen kanssa.
- Selvityksen malli A ei ole toteuttamiskelpoinen nopeasti, eikä vastaa leikkaustarpeessa olevaan toiveeseen hallinnon keventämisestä. Se lisäisi sekä avustuksen saajien, että valtionapuviranomaisen hallinnollista työtä.
- Selvityksen mallit A ja B ovat keskenään vaikeasti vertailtavissa. Ne on esitelty ja perusteltu eri tasoisesti ja eri tavoin. Mallien vaikutusten arvioita eri väestöryhmiin, kuten nuoriin ja asunnottomiin, ja kansalaisyhteiskuntaan ei ole tehty.
- Selvityksessä on tärkeitä ehdotuksia hallinnon keventämiseksi. Hallinnollista taakkaa vähentäisi myös se, että avustus myönnettäisiin jatkossa pääasiassa yhtenä yleisavustuksena.

Raportissa ehdotetut mallit

STEA-avustusjärjestelmän kehittäminen on tärkeää, jotta järjestöjen vaikuttava toiminta saadaan turvattua. Raportissa esitysten taustoitusta jää kuitenkin pinnalliseksi, eikä erilaisten vaihtoehtojen vertailua tai niiden vaikuttavuuden arviointia ole esitelty riittävästi. Kokonaisuudessaan ratkaisujen perusteluja ja ehdotettu linjauksia on siten vaikea arvioida kattavasti.

Uudistuksessa on tärkeää turvata järjestöjen itsenäisyys ja joustavuus sekä pitkäjänteiseen ja samalla muutoksiin reagoivaan työhön. Kumpikaan raportissa esitellyissä vaihtoehtoisissa ei esitellyssä muodossaan riitä vakuuttavasti turvaamaan näitä järjestöjen vaikuttavuuden toimintaedellytyksiä.

Mallit ovat keskenään vaikeasti vertailtavissa. Ne on esitelty ja perusteltu eri tasoisesti ja eri tavoin. Mallien vaikutuksia eri väestöryhmiin, kuten nuoriin ja asunnottomiin, ja kansalaisyhteiskuntaan ei ole tehty.

Teemaperusteinen malli A on suuri muutos nykyiselle avustustoiminnalle ja ennen kaikkea kansalaisyhteiskunnalle. Haastavassa taloudellisessa toimintaympäristössä malli ohjaisi järjestökenttää irtautumaan pitkäjänteisestä ja tuloksellisesta työstään oman kohderyhmänsä ja tavoitteensa hyväksi, ja muovaamaan toimintaansa esimerkiksi yksinäisyystyön suuntaan. Kuitenkin NALin ja sen paikallisyhdistysten toiminta kuin myös koko kansalaisyhteiskunnan olemassaolo on lähtökohtaisesti esimerkiksi yksinäisyystyötä tai mielenterveyden edistämistä.

Malli A voisi mahdollisesti kannustaa järjestöjä innovaatioihin ja uudistuksiin toiminnassaan, mutta todennäköisemmin se loisi merkittäviä haasteita järjestötyön jatkuvuuden ja järjestön kohderyhmälle annettavan tuen ennustettavuuden turvaamiselle. Teemapohjainen malli kaventaisi järjestöjen mahdollisuuksia reagoida nopeasti ja joustavasti kohderyhmänsä tarpeisiin. Sen sijaan riskinä on, että järjestöt joutuisivat muutaman vuoden välein suuntamaan toimintaansa uudelleen teemojen muuttuessa, ja toiminnasta tulee projektimaista ja tempoilevaa.

Riskinä on myös se, että teemapohjaisessa mallissa valtionhallinto tai poliittinen ohjaus määrittelisivät aiempaa tiukemmin rahoitettavan toiminnan painopisteitä, mikä osaltaan heikentäisi kansalaistoiminnan itsenäisyyttä ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Järjestöjen vaikuttavuus pohjautuu järjestöjen kykyyn kehittää toimintaansa pitkäjänteisesti, eikä lyhyen aikavälin teemojen määrittely tue pitkäjänteisen työn tekemistä tai suunnittelua. Mallissa ei ole riittävästi perusteltu, miten siinä turvattaisiin järjestöjen pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen kehitystyö. Järjestöjen vahvuus on osaltaan myös kyky puuttua nopeasti yhteiskunnassa nouseviin haasteisiin tai yllättäviin tapahtumiin, mitä teemojen etukäteinen määrittely pitkiksi määräajoiksi ei myöskään tue.

Mallissa A:han esitettyihin prosenttisosuuksiin, eli miten valtionavustukset jaettaisiin, ei ole esitetty perusteluja. Arviota mallin vaikutuksista nykyisten järjestöjen kohderyhmiin ei ole tehty, mikäli järjestöjen rahoituspohjat nopeasti muuttuisivat. Malli kuulostaa enemmän hallintoa luovalta, kuin byrokratiaa purkavalta, mikä on ristiriidassa järjestöavustusten uudistamisen prosessin ydintä.

Mallissa A on ehdotettu valmiiksi tiettyjä teemoja. Niiden sisällöllinen määrittely ja arviointi edellyttäisi laajempaa pohjatyötä ja monipuolisempaa näkökulmien tarkastelua. Teemat ovat itsessään tärkeitä, mutta jäävät raportissa hyvin ylätasoisiksi. Ylätasoisuus toisaalta jättää varaa monenlaisen toiminnan sisällyttämiseen teeman alle, toisaalta taas se jättää teemojen ohjausvoiman vähäiseksi, jolloin teemapohjaisen mallin mahdollisuus toteutua sille määriteltyjen tavoitteiden mukaisesti on epäselvää. Raportista puuttuu myös useita hyvinvoinnin kannalta keskeisiä näkökulmia ja monien haavoittuvaisten ryhmien, kuten päihteiden käyttäjien ja vapautuvien vankien, tukeminen. Asunnottomuustyötä ei myöskään ole teemoissa mainittu, vaikka asunnottomuustyön tärkeyttä korostettiin mm. asunnottomuusjärjestöjen kuulemisessa.

Vaihtoehto B tuntuu raportissa keskeneräiseltä. Se perustuu sopeuttamiseen ja avustusleikkauksiin ilman suuria rakenteellisia muutoksia. Mallin etu on vähäisempi muutosriski, mutta se ei myöskään sisällä merkittäviä uudistuksia avustusjärjestelmän kehittämiseksi. Siinä ei esitetä muutoksia hallinnollisen taakan vähentämiseksi.

Toteuttamiskelpoisia ehdotuksia

Selvityksessä on myönteisiä ehdotuksia, joilla tuetaan järjestöjen hallinnollisen taakan keventämistä.

- Yleis- ja kohdennetun yleisavustuksen myöntäminen kolmeksi vuodeksi kerrallaan
- tuloksellisuus- ja vuosiselvitysten yhdistäminen ja tiedonkeruujakson kaksivuotisuus sekä erillisen tilintarkastusraportin euromääräisen rajan nostamisesta 500 000 euroon

Avustusrahoituksen suuntaamisesta hyviä ehdotuksia ovat

- lahjoitusten verovähennysoikeuden laajentaminen kaikille sosiaali- ja terveysjärjestöille tehtäviin lahjoituksiin, varainhankinnan kulujen kattaminen yleisavustuksella, yhteiset rahoitus- ja toteuttamismahdollisuudet oppilaitosyhteistyössä sekä STEA-avustusten, Terveysten edistämisen määrärahan, EU-avustusten yms. synergian vahvistaminen.

Muita ehdotuksia avustusjärjestelmän uudistamiseksi

NAL toivoo, että prosessi STEA-avustusten leikkausten kohdentumisesta etenee rivakasti. Yllä mainittujen uudistusten lisäksi järjestöt ovat jo aiemmin esittäneet erinäisiä tapoja sopeutua alempaan avustustasoon, ja avustusasioiden neuvottelukunta esittää niitä omassa lausunnossaan. NAL kannattaa tätä ehdotusta avustusjärjestelmän kehittämisen lähtökohdaksi.

Yleisavustus

Järjestöjen toiminnan turvaamisessa on ratkaisevaa, että järjestöjen yleisavustukset turvataan. Yleisavustuksien turvaaminen tarkoittaa sitä, että järjestöillä on mahdollista tehdä kehitystyötä sekä reagoida kohderyhmänsä tarpeiden muutoksiin ketterästi. Järjestöjen yleisavustuksien myöntäminen suurempina kokonaisuuksina vähentää järjestöjen hallinnollista taakkaa ja lisää järjestöjen toiminnan vaikuttavuutta.

Yleisavustusten myöntäminen suurempina kokonaisuuksina lisää järjestöjen työn vaikuttavuutta sekä parantaa tuottavuutta, kun hallinnollinen taakka kevenee. Kaikkein merkittävin hallinnollista taakkaa vähentävä toimenpide olisi se, että avustuksen myöntämisestä yhtenä yleisavustuksena tehtäisiin pääsääntö ja avustuksia kohdennettaisiin ja pilkottaisiin vain poikkeustapauksissa.

Raportin ehdotus supistaa yleisavustus pieneksi osaksi suhteessa toiminnallisia yleisavustuksia on kummallinen ja osoittaa, ettei kirjoittaja tunne järjestöjen nykytilannetta. Nuorisoasuntoliitto NAL saa tällä hetkellä yleisavustusta (Ay) ja projektiavustuksia (C), muttei lainkaan kohdennettua toiminta-avustusta (Ak). Yleisavustuksen avulla NAL tekee sisällöllistä työtä nuorten asumisolojen edistämiseksi, asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi ja itsenäistymisen tukemiseksi. Hallintoakin tarvitaan, jotta tätä työtä voidaan tehdä. Ehdotus on myös

ristiriitainen kevään 2024 kehysriihen linjauksen kanssa sekä viime vuosina usein toistetun linjauksen kanssa, että järjestöjen hallintoa tulee yksinkertaistaa.

Vaikutukset ja vaikuttavuus

Selvityshenkilö tuo raportissaan vahvasti esille avustamistoiminnan vaikuttavuusperustaisuutta. Toiminnan vaikuttavuus on tärkeä yhteinen tavoite järjestöille ja toiminnan rahoittajille, mutta vaikuttavuus itsessään on valtionaputoiminnassa havaittu ongelmalliseksi arviointikohteeksi. STEA:n avustusprosesseissa arvioidaan avustetun toiminnan tuloksia ja vaikutuksia vaikuttavuuden sijaan. STEA:n raportointikäytännöt myös erottuvat jo nyt muiden järjestösektoreiden valtionavustusprosesseista, joissa vaatimukset toiminnan tuloksellisuuden ja vaikutusten osoittamiseksi ovat olennaisesti vähäisemmät.

Hyvinvointialueiden avustukset

Hyvinvointialueilla on suuret rahoituspaineeet, joten järjestöavustuksen siirtämisen STEAn hallinnoitavaksi voidaan ajatella suojaavan määrärahoja. Herää kuitenkin kysymys parantaisiko siirtäminen käytännössä rahan kohdentamista tai tehokkuutta, sillä alueilla lähtökohtaisesti tunnetaan oman alueen ja järjestöjen tarve parhaiten.

Uudistamisen vaiheistus, leikkausten kohdentamiseen selkeitä linjauksia

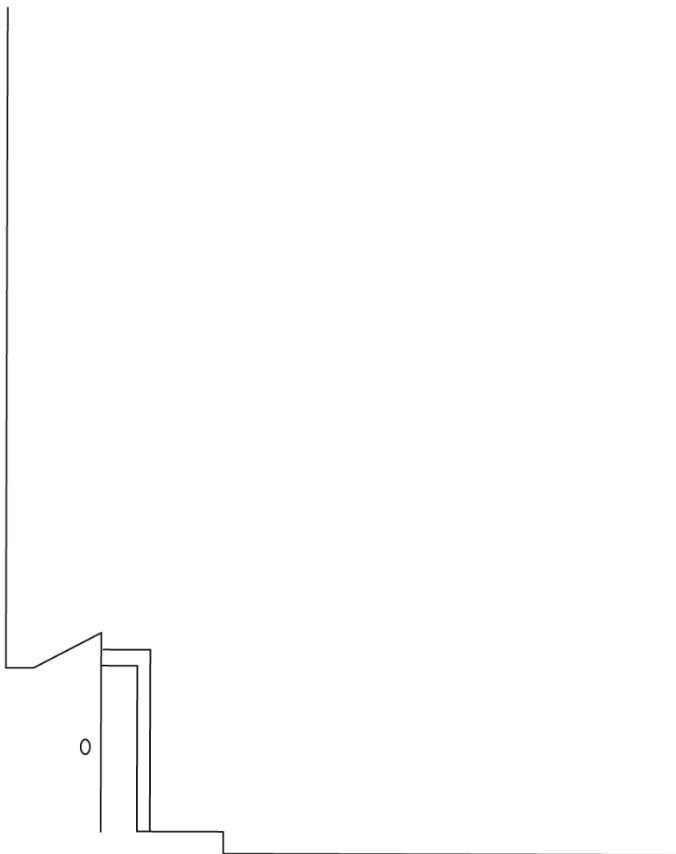
Pidämme tärkeänä, että avustusjärjestelmän uudistaminen tapahtuu huolellisesti ja vaiheistetusti, jotta muutosten vaikutukset voidaan arvioida kattavasti ja järjestöjen toimintaedellytykset turvata. Emme usko, että esitettyä teemaperusteista mallia olisi mahdollista toteuttaa vuodelle 2027, sillä muutos järjestelmään olisi niin suuri.

Selvitys ei suoranaisesti anna vastausta siihen, miten vuosien 2026–2027 leikkaukset toteutettaisiin tai kohdennettaisiin. Tätä linjausta järjestöissä on odotettu kovasti, jotta toimintaa päästään suunnittelemaan realistisesti ja muutoksiin voidaan varautua riittävän ajoissa. On tärkeää, että leikkausten kohdentumisesta keskustellaan ja kuullaan järjestöjä.

Järjestöihin kohdistuvilla leikkauksilla on laaja-alaisia vaikutuksia, sillä ne eivät ainoastaan heikennä järjestöjen kykyä tarjota ennaltaehkäiseviä ja tukipalveluja,

vaan lisäävät samalla julkisten palvelujen tarvetta ja heikentävät yhteiskunnan kokonaisvaltaista hyvinvointia.

NAL